

Voorjaarstrek over zee 1991

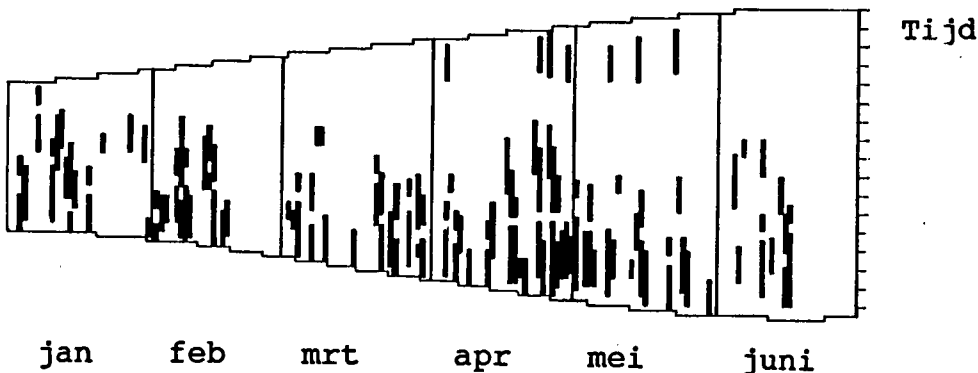
Steve Geelhoed

Inleiding

Mag landtrektellen in het najaar de leukste vorm van vogelen zijn, in het voorjaar mag zeetrektellen zeker aanspraak op deze kwalificatie maken. Daarom is ook in 1991 weer regelmatig over zee gekeken om trek te registreren. In het vervolg wordt een impressie gegeven van de tellingen. Naast een schets van de belangrijkste verplaatsingen wordt een aantal soorten uitvoeriger besproken.

Telpost en telperiode

De tellingen werden weer vanaf het terras of de parkeerplaats van de Bloemendaalse Reddingsbrigade verricht. Gezeten op ingenieuze bouwsels van stoeptegels, kratten en ander materiaal werd een record aantal uren ($N=267\frac{1}{2}$) zeetrek geteld. Zoals in figuur 1 te zien is werd vanaf de jaarwisseling tot half juni vrijwel wekelijks geteld. Vooral in de periode half maart-half mei werd regelmatig over zee gekeken. Naast een grotere spreiding van de tellingen over het seizoen waren deze ook meer over de daglichtperiode verdeeld. In april en mei werd zelfs een bescheiden poging tot een reeks avondtellingen gedaan.

Figuur 1. Overzicht van de getelde uren in voorjaar 1991. Op de horizontale as staan de maanden, op de verticale as de daguren.

Tellers

Zonder tellers geen telling schreef een illustreer landtrekteller ooit. Traag malende molens op het Ministerie van Defensie hebben echter meer invloed, getuige de 240 uur die één teller in afwachting van de ministeriële beslissingen voor zijn rekening kon nemen. De volgende personen hebben een wezenlijke bijdrage geleverd aan de tellingen: Steve Geelhoed, Amon Gouw, Hans Groot, Berry van de Hoorn, Evert van Huijssteeden, Guido van Leeuwen, Pim de Nobel en André Sterk.

Telmethode

Zitten achter optische apparatuur en tellen wat door beeld vliegt is de essentie van zeetrekten. In principe wordt van alles dat door beeld vliegt de soort, aantal, geslacht, leeftijd, kleurfase en eventuele andere bijzonderheden genoteerd. Het zal duidelijk zijn dat genoemde zaken niet bij alle soorten onderscheiden kunnen worden. De waarnemingen worden per uur verzameld en op uurtotaalkaarten van de Club van Zeetrekwaarnemers naar dezelfde club opgestuurd.

Overzicht van de trek

Algemeen

Voor de cijferzieke lezers is in tabel 1 een overzicht gegeven van de aantallen waargenomen exemplaren per soort. In totaal zijn 69791 vogels verdeeld over 82 soorten geteld. Om een indruk te krijgen van de verdeling van de soorten en aantal in de loop van het seizoen wordt het trekverloop in grote lijnen geschetst.

Chronologisch overzicht van de trek

Krachtige tot harde, aanlandige winden in de eerste helft van januari leidden tot bescheiden (zuidwaartse) verplaatsingen van duikers, Drieteenmeeuwen en Alk/Zeekoeten. Enige krenten in de schaarse pap waren twee Kleine Alken op de 4^e en de 7^e, en een Roodhalsfuut op de 4^e. Halverwege de maand passeerden regelmatig groepen Brandganzen. De aantallen op zee verblijvende Eiders en Zwarte Zeeëenden (vooral 99 en onv exx) liepen op tot een maximum van respectievelijk 750 en 4000 exx. op de 30^e. Tussen beide soorten werden regelmatig tientallen Grote Zeeëenden en een enkele IJseend opgemerkt. De tweede helft van de maand verliep rustig en het wachten was op de eerste tekenen van de voorjaars trek.

Begin februari viel de winter echter in, zodat reikhalzend uitgekeken werd naar massale vorsttrek en sneeuwruishes. Enkele groepjes Goudplevieren (0202, 80Z) deden vaag aan een sneeuwrush denken, maar massale trek bleef vooralsnog uit. De 5^e steeg het kwik weer boven het vriespunt, maar toch werden die dag diverse duikeenden en Futen boven zee gezien. Zo vlogen 701 Futen in de vroege ochtenduren naar zuid. Van de IJseend werd een nieuw record vastgesteld (1 tp, 23N).

Een tweede vorstperiode van de 6^e tot de 11^e resulteerde in een gevarieerd soortenspectrum en magere aantallen. Ter illustratie: in dertien uur o.a. 89 Nonnetjes, 333 Scholeksters, 352 Goudplevieren, 372 Bontjes en 67 Tureluurs zuid. Daarnaast typische "vorstsoorten" als Blauwe Reiger, Toppereend, Grote Zaagbek, Wulp, Watersnip en Houtsnip. Direct na deze vorstperiode vloog het gros weer naar noord. Van de 12^e de t/m 14^e werden o.a. 2271 Futen, 344 Toppers en 107 Nonnetjes geteld. Steltloper trek mocht geen naam hebben. De rest van de maand was het zicht veelal matig tot slecht, zodat er nauwelijks geteld is.

Begin maart eenzelfde weerbeeld, maar op de 4^e bleek weer dat Wintertalingen en Toppereenden zich niet door slecht zicht laten afschrikken. In vier uur tellen passeerden respectievelijk 463 & 367 exx. de telpost. Wintertalingen kregen veelal gezelschap van Smienten, Pijlstaarten en een IJseend. Ook vloog deze de dag de tweede en laatste groep Kolganzen (ca 120 exx.) langs. Na de 4^e beperkten nevel en mist de geregistreerde trek tot een minimum, maar de eerste Grote Sterns (2203, 9N) brachten zonniger dagen met zich mee. De laatste decade van de maand werd aardige trek van Bontjes vastgesteld (2203, 582N; 2703, 301N). Ook andere steltlopers en eenden passeerden in wisselende aantallen en groepssamenstellingen. Aan het eind van de maand begonnen Dwergmeeuwen aanstalten te maken om naar de broedgebieden terug te keren.

April is de maand, waarin de voorjaars trek van vele soorten een hoogtepunt bereikt, maar in de eerste helft van de maand was daar nog niet veel van te merken. Hoewel het soortenspectrum divers was, werd er geen beukende trek vastgesteld. Toch passeerden in deze periode wel enige krenten: een tweetal adulte Zwartkopmeeuwen op de 3^e en de 6^e leidde tot optimistische speculaties over toekomstige broedgevallen. Een onvolwassen Grote Burgemeester op de 13^e betekende zowel voor de land- als zeetrek telpost een nieuwe soort. Jan van Gent en Kleine Jagers waren ook weer voor de kust te zien.

Naarmate het einde van de maand naderde nam de spanning bij de trekteller(s) en de trekdrang bij de vogels toe. De 22^e werden de eerste Zwarte Sterns gezien (36N), alsmede twee Zwartkopmeeuwen. De volgende dag werd het beeld bepaald door Rosse Grutto's (1039N). Daarnaast werd o.a. de traditionele Parelduiker in zomerkleed en een zevental Kleine Jagers gezien. Sterns vlogen vooral in de avonduren langs. Dwergmeeuwen daarentegen worden vooral 's ochtends vroeg waargenomen. Zo passeerde driekwart van de 606 exx op de 24^e in het eerste uur na zonsopkomst. De dikke duizend

(1320N) getelde Noordse Dieven de dag erna werden vooral 's avonds gezien. Vermeldenswaard zijn verder de eerste Dwergsterns (6N) en 83 Tureluurs. De 26^e werd een nieuw recordaantal Dwergmeeuwen (1329N) vastgesteld. Verder konden veel Noordse Dieven (2253N) en Zwarte Sterns (198N) bijgeschreven worden. Na een afwezigheid van twee dagen werd in de middag weer trek gezien van Rosse Grutto's (364N).

Tot in de eerste decade van mei werden dagelijks enige honderden exx gezien. Ook de kleinere steltlopers werden weer in redelijke aantallen gezien. Naast Drieteentjes en een tweede trek golf Bontjes en Bontbekken werden ook Kleine Strandlopers tussen deze soorten gezien (2804 3N; 0505 2N). Op de 3^e vloog een fraaie IJsduiker in zomerkleed door de branding naar noord. Een van O naar N ruimende wind op de 8^e bracht een nieuwe stroom vogels binnen het gezichtsveld van de zeetrek tellers; een greep uit de waarnemingen Roodhalsfuut (1N), Brandgans (4N), Zilverplevier (441N), Regenwulp (212N, vooral 's avonds), Rosse Grutto (986N) en Bontje (141N). De rest van de maand werd gedomineerd door trek van Noordse Dieven, Grote Sterns en Kanoeten. De traditionele "exodus" van de Rotgans beperkte zich op de 25^e tot 95 exx. Deze dag werd ook een subadulte Middelste Jager gezien. Een waardige afsluiting van het telseizoen, want normaal gesproken beginnen de Haarlemse zeetrek tellers in juni met hun zomerreces. In 1991 werd echter stug doorgeteld, niet in de laatste plaats door voorspellingen van het KNMI. Meermalen werd harde (N)W-wind voorspeld. Op de 4^e en de 16^e kwamen de weersvoorspellingen uit, zodat eindelijk echte zeevogels gescoord konden worden. Noorde Stormvogels (7), Noordse Pijlen (3), Jan van Genten (50) en Kleine Jagers (3) deden verlangen naar ruige najaarsstormen, zodat de tellingen bij het uitblijven daarvan gestaakt werden.

Soortbesprekingen

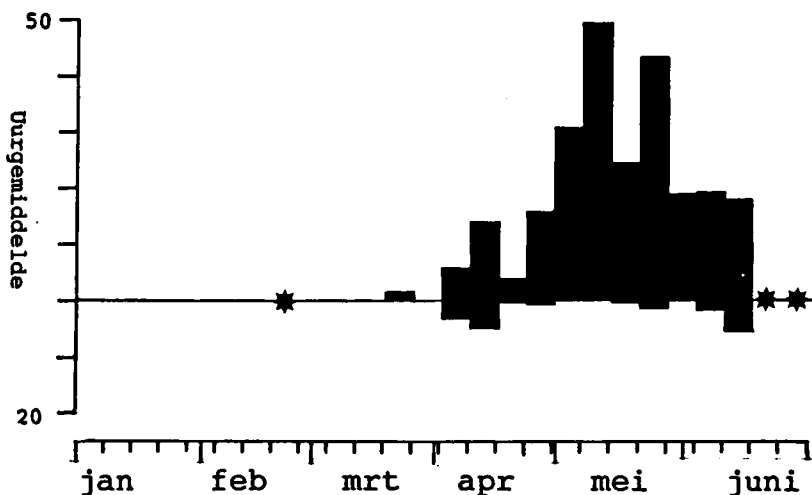
Bonte Strandloper

Tijdens de tellingen zijn 2319 Bonte Strandlopers als trekvogel gekwalificeerd. Het vastgestelde seizoenspatroon (fig 2) vertoont drie duidelijk gescheiden pieken. De eerste viel begin februari en bestond voornamelijk uit zuidwaarts vliegende vogels. Eind maart-begin april werd een tweede, noordwaarts gerichte verplaatsing vastgesteld. In de eerste meihelft passeerde een laatste golf Bontjes.

Het geschetste patroon laat zich als volgt verklaren. De eerste verplaatsing is waarschijnlijk in gang gezet door verslechterende fourageeromstandigheden (vorst, sneeuw) in de Waddenzee, waar vele duizenden Bonte Strandlopers overwinteren. Een deel van deze vo-

gels zag zich genoodzaakt betere oorden te zoeken. Gevolg de genoemde wegtrekpiek.

De rest van het seizoenspatroon is een min of meer jaarlijks terugkerend fenomeen, dat in de literatuur (o.a. Van Dijk & Wassink 1980, Platteeuw 1985) in verband wordt gebracht met de doortrek van verschillende populaties. De maarttrekkers zouden deels behoren tot de broedvogels uit het Oostzeegebied, die reeds eind april-begin mei met hun broedcyclus beginnen en overwinteren in NW-Afrika. Een ander deel van de maarttrekkers zou bestaan uit Britse overwinteraars, die de Britse estuaria in de loop van maart verruilen voor de Waddenzee. In mei wordt trek vastgesteld van broedvogels uit IJsland en Groenland. IJslandse vogels zouden vroeger in het seizoen doortrekken dan Groenlandse.

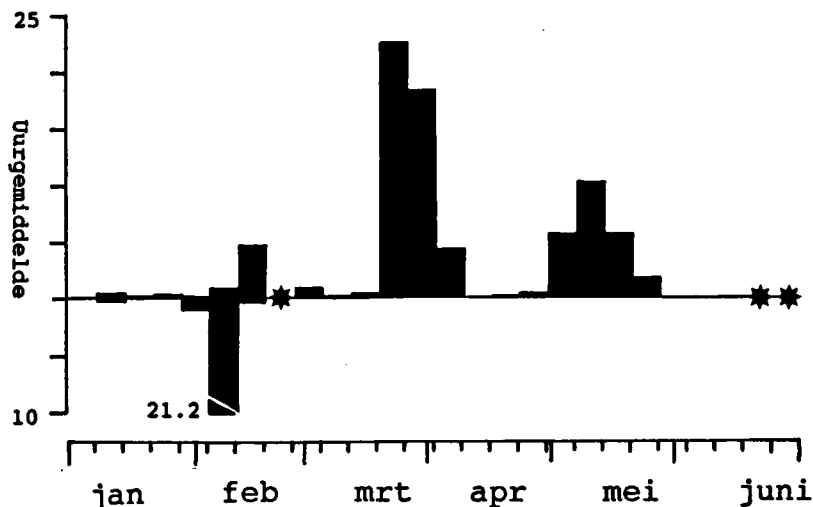

Figuur 2. Doortrekverloop van de Bonte Strandloper te Bloemendaal aan Zee in 1991. Boven de X-as: aantallen naar noord en onder de X-as: aantallen naar zuid vliegend.

Grote Stern

Een kleine tweeduizend Grote Sterns (N=1770) werden op de Reddingsbrigade geregistreerd. Hoewel de eerste vogels reeds in maart (29-3) gezien werden, duurde het tot eind april voor er sprake was van regelmatige trek. Tot die tijd werden regelmatig verplaatsingen in zowel noordelijke als zuidelijke richting vastgesteld. In mei werd, zoals gebruikelijk, het hoogtepunt van de doortrek be-

reikt. In juni namen de waargenomen aantallen iets af en werd ook weer regelmatig zuidwaartse trek waargenomen. Het geschatte doortrekpatroon sluit goed aan bij de timing van het broedseizoen van de Grote Stern. Op de Hompelvoet en Markenje (Grevelingen) en op Griend (Waddenzee) arriveren de eerste vogels in maart en komt het gros in april terug. Vogels kunnen tot in juni in de kolonie arriveren (Derks 1989, Faber 1989). De kans op een succesvol broedsel neemt echter met het voortschrijden van het seizoen af.

Figuur 3. Doortrekverloop van de Grote Stern te Bloemendaal aan Zee in 1991. Boven de X-as: aantallen naar noord en onder de X-as: aantallen naar zuid vliegend.

Literatuur

- Derks, P.J.T., 1989. Grote Sterns *Sterna sandvicensis* op de Hompelvoet en Markenje, 1979-88. *Sula* 3(2): 41-50.
- Dijk, J. van & Wassink, A., 1980. Het verloop van de zichtbare voorjaartrek van een aantal steltlopers langs de Hollandse kust. *Limosa* 53: 109-120.
- Faber, J., 1989. Grote Sterns *Sterna sandvicensis* op Griend. *Sula* 3(1): 1-8.
- Platteeuw, M., 1985. Bonte Strandloper-*Calidris alpina*. In: Den Ouden, 1985. De trek over zee gedurende de eerste helft van 1984. CVZ-verslag nr. 27.

Tabel 1. Overzicht van de waargenomen aantallen per soort.

SOORT	AANTAL	SOORT	AANTAL
Duiker spec	339	Goudplevier	428
Parelduiker	1	Bontbekplevier	301
Roodkeelduiker	47	Steenloper	101
IJsduiker	1	Wulp	407
Roodhalsfuut	5	Regenwulp	328
Fuut	4049	Rosse Grutto	7372
Kl.Fuut spec	5	Grutto	8
Noordse Stormvogel	7	Oeverloper	1
Noordse Pijlst.vogel	3	Tureluur	210
Jan van Gent	80	Groenpootruiter	4
Aalscholver	382	Kemphaan	32
Blauwe Reiger	24	Houtsnip	1
Wilde Zwaan	13	Watersnip	23
Knobbelzwaan	5	Kanoetstrandloper	1436
Wintertaling	1266	Kleine Strandloper	5
Wilde Eend	60	Bonte Strandloper	2319
Smient	1308	Drieteenstrandloper	506
Krakeend	7	Kluut	116
Pijlstaart	225	Middelste Jager	1
Slobeend	229	Kleine Jager	22
Toppereend	1563	Grote Burgemeester	1
Kuifeend	332	Grote Mantelmeeuw	47
Tafeleend	224	Kleine Mantelmeeuw	221
Brilduiker	125	Stormmeeuw	662
IJseend	25	Kokmeeuw	2797
Eidereend	1713	Dwergmeeuw	4804
Zwarte Zeeëend	10717	Drieteenmeeuw	308
Grote Zeeëend	524	Zwartkopmeeuw	6
Middelste Zaagbek	631	Noordse dief	14069
Grote Zaagbek	54	Noordse Stern	381
Nonnetje	235	Visdief	1217
Bergeend	518	Grote Stern	1770
Rotgans	946	Dwergstern	310
Grauwe Gans	97	Zwarte Stern	467
Kolgans	147	Alk/Zeekoet	56
Rietgans	45	Alk	1
Brandgans	275	Zeekoet	12
Scholekster	1230	Kleine Alk	2
Kievit	105	Nijlgans	4
Zilverplevier	1653		